

Министерство
на образованието и науката

АЗ·БУКИ

Национално издателство
за образование и наука

**БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА**

Българско научно-методическо списание
• Година XX, 2012 • Класик 1

ИСТОРИЯ

Българско научно-методическо списание
• Година XX, 2012 • Класик 1

**МАТЕМАТИКА
И ИНФОРМАТИКА**

Българско научно-методическо списание
• Година XX, 2012 • Класик 1

**ПРЕДУЧИЛИЩНО
НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ
ПЕДАГОГИКА**

Българско научно-методическо списание
• Година XX, 2012 • Класик 1

**ХИМИЯ
ПРИРОДНИТЕ НАУКИ
В ОБРАЗОВАНИЕТО**
астрономия
биология
география
физика

**ПРОФЕСИОНАЛНО
ОБРАЗОВАНИЕ**

Българско научно-методическо списание
• Година XX, 2012 • Класик 1

**СТРАТЕГИИ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА
И НАУЧНАТА ПОЛИТИКА**

Научно-методическо списание
• Година XX, 2012 • Класик 1

Философия

Българско научно-методическо списание
• Година XX, 2012 • Класик 1

**Чуждоезиково
обучение**

Научно-методическо списание
• Година XXIX, 2012 • Класик 1

Избрано

от текстовете, публикувани в списанията
на Национално издателство

АЗ·БУКИ

www.azbuki.bg

27 6 – 12 ЮЛИ 2017 Г.

Назад към метафизиката

*Откъс от „Начинание в пределите
на чистата метафизика“*

Силвия Кръстева

Югозападен университет „Неофит Рилски“

В *Критика на чистия разум* Кант завеща на бъдещите поколения философи да построят една нова метафизика – метафизика, за която тъкмо *Критиката* трябва да проправи „сигурния път“ (Kant, 2013: 53). Предметът на една такава метафизика би трябвало да бъде търсен отвъд догматичната тематика, посветена единствено на онтологични конструкции, на полето на чистия разум в начинанието той да изследва самия себе си в чистата си система и оттам едва да бъде открит в сферата на чистото философско познание. Ето това начинание всъщност осмисля целия мащаб на първата Кантова *Критика* и ако следваме линията на коперниканския обрат, реализиран с нея, загадва наистина нова посока и нова цел пред теоретичните изследвания по философия. С това Кант всъщност заложи, а така и продължи, темата за чистата метафизика в сърцето на модерната философия. Отново метафизиката, вече в пределите на модерното философстване, отваря чистата и същинско философска зона в дълбочината и обхвата на философското познание. Само че вече като едно търсене на спецификата на самата философия, тя, с термина на Фихте, става „наукоучение“ (Fichte, 2011: 46), философстване върху чистата, най-дълбинна сфера на философското (познание), а с това е вече отхвърляне на предмета на философията като насочен извън нея: не нещо друго, а самият глобален проект и построяване на чистата фило-

Заглавието е на редакцията

www.philosophy.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д-р Георги Апостолов

E-mail: apstlv@swu.bg

Редактори

Д-р Атанаска Чолакова

0889 22 20 42

Николай Кънчев

0888 81 56 45

Тел.: 02/425 04 70

02/425 04 71

E-mail: philosophy@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Философия“, кн. 2/2017:

СЪВРЕМЕННА ФИЛОСОФИЯ

An Examination of
Superluminal Motion / *Argun
Abrek Canbolat*

МЕТАФИЗИКА

Метакритика над пуризма на
разума (1784 г.) / *Йохан Георг
Хаман*

Prüfung в Хегеловата онто-
логия / *Иво Минков*

**ФИЛОСОФИЯ
НА ОБРАЗОВАНИЕТО**

Отново за философския учебен текст – между „даденото“ и „хоризонтите“ и тяхната интерпретация / Яна Рашева-Мерджанова

За принципа на хуманизма в съвременното образование / Николета Михалева

ПСИХОЛОГИЯ

Български психоаналитични подстъпи към литературното творчество: забравени имена / Нина Димитрова

Как да овладеем своя гняв, преди той да ни овладее / Димитър Богданов

ИНТЕРЕСНИ ЗАГЛАВИЯ

Начинание в пределите на чистата метафизика / Силвия Кръстева

софия е този предмет. В това е и съвременният мащаб на изследванията по метафизика.

Сборникът *Назад към метафизиката* (386 с.) обединява 28 изследователи от седем страни на четири континента. Работните езици са български, английски и немски. Всичко това дава наистина обхватност и представителност на неговата тематика. Съставителите са доц. г-р Георги Донеф, гл. ас. г-р Силвия Кръстева, г-р Атанаска Чолакова, проф. г-р Райнхард Хесе. Впечатляващата корица е дело на Теодора Венедикова. На корицата заглавието може да се прочете и на старогръцки и латински, с което още веднъж сборникът заявява проекцията си да се разпростре върху универсалния и вековен дебат за търсенето на предмета и обхвата на метафизиката.

От името на съставителите на сборника изказвам специална благодарност на проф. г.ф.н. Валентин Канавров за неговите усилия и работа да предизвика философската колегия към включването в дискусията за съвременната метафизика, което резултира в представително научно изследване.

Питането за метафизиката, повикът за осмисляне на нейната специфика са организирани от съставителите в три потока на философските ракурси: *Метафизични концепти, Историко-философски интерпретации и Постметафизични деструкции на метафизиката*. Те отговарят тематично на текстовете, но и очертават своеобразни полета с основност за хода и концептуалните резултати на универсалния дебат за метафизиката. Именно така и ще ги представя и организирам – в дискуссионни полета с вътрешно оформени тематични кръгове. Нека те да се разглеждат и като аспекти, решения на проблема за теоретичната спецификация на съвременната метафизика не откъм изчерпателността на тази проблематика, а с живите, актуални и граматични, дори теоретични решения, изведени от авторите на сборника *Назад към метафизиката*.

Разделът *Метафизични концепти* отваря полето за представяне на изследвания върху самите начала и базисни конструкции на метафизиката, тук са възможностите да се погледне към наболелите проблеми на настоящето и да се начертаят перспективите към хоризонта на съвременния цивилизационен процес, както и възможностите да се търсят новаторски пътища и решения на проблема за облика и построяването на съвременно метафизичното.

Статията на проф. г.ф.н. Валентин Канавров (член на УС на Международното Хегелово общество) открива целия теоретичен хоризонт на колективното изследване с представянето на про-

грамата „Назад към метафизиката“. В. Канавров посочва началата на този призив: „Назад към Кант“, към самите неща, за да се търсят автентични и радикално нови пътища да се пита и говори за метафизика. Но не по-малко гейностен, мощен в своето призоваване е обратът („Kehre“) на Хайдегер към „изконните“ интуиции за битието и неговата цялостност. Според В. Канавров Хайдегер „възвръща“ с теоретична сила посоката към философстване върху битието като автентично метафизическа. Затова и се отварят две посоки, два пътя за конституиране на същинско метафизическото: „пътят на разбиращата историко-философска геструкция, спрегната в „назад“, а от страната на трансценденцията съставлява метафизическият резултат на прехода (пътя) *a priori – a posteriori*“. Но и в разтежението на двата пътя остава хоризонтът на метафизиката: да е „развитието на теорията“ в проекцията и обхвата на трансценденцията и чрез извеждане и достигане на „фундаменталните принципи“ и теоретични конструкции.

Тъкмо върху същинските принципи на метафизиката се конституира и първият тематичен кръг в сборника. Тук са повдигнати изначалните въпроси изобщо за това що е метафизиката, каква е предметната ѝ насоченост, как тази посока се решава от съвременните изследвания. Независимо накъде е насочен пътят на метафизиката, неизменен остава нейният предмет. Това е според проф. г-р Иван Камбуров (Софийски университет) абсолютът, трансценденцията и същност извървяването на пътя може да премине през интереса към самото битие, към познанието, през непосредствено практическото достигане до трансцендентното, но телосът на метафизическото остава мощно притеглящ човека в самата му същност и като разум, и като екзистенция. Точно така се открива и „смисълът“ на метафизиката в решаването на проблема за нейната специфика във виждането на гл. ас. г-р Стефан Димитров (ИИОЗ – БАН). Метафизиката е телос, но телос, който трябва да открие „основанието“, гори въпреки, а защо не тъкмо през „множеството на метафизиките“. Това ще означава, че основанието трудно може да бъде намерено в едноактна форма – нещо, което сме приели за единствения възможен вариант още от античната метафизика, а достигането до основанието, до смисъла ще трябва да извлече богатство от основания, а защо не и основанията, изчерпателни и първофундиращи в своя „безосновен“ хоризонт, или „бездна“, за която едва сега започваме да погозираме. Оттук г-р Христо Христов ни отправя към първоосновното измерение на една „метафизика на бъдещето“, че човечеството не трябва да губи „образа на бъдещето“, а тъкмо напротив – да проектира активно този образ, за да има отворен хоризонт, а така и истински основаващ и организиращ към себе си телос. Тук с огромна тежест обаче стои ролята на съвременните философи, които трябва да поемат ангажимента да проектират света и бъдното, изправяйки се пред основните метафизически въпроси за трансценденцията, за човешката личност, за етоса на съвременния свят. Тези въпроси според проф. г-р Даниел фон Вахтер (директор на Интернационалната академия за философия на Лихтенщайн) са загърбени на полето на съвременните философски дебати, изгубени са сред множеството най-силно развиващи се направления, философията днес се е свила до историко-философски рефлексии и е заприличала на своеобразна археология, която изважда останките на едно вече отминало философстване, вместо да постави трудните въпроси на метафизиката и да им намери решение.

Може би отговорът на тази криза във философията се крие в повдигането на същински онтологични въпроси в техния мащаб и острота. Чл.-кор. проф. г.ф.н. Ангел Стефанов (ИИОЗ – БАН) повдига провокативния въпрос: „Защо има нещо, а не нищо?“ в светлината на най-актуалните схващания за Вселената – един от изконните предмети на метафизическия теоретичен интерес. Отново изниква решението за самото начало, такова, че да роди „много вселени“, но тогава това начало е „чисто и абсолютно нищо“, като онтологично праначало – едно разрешаване на изконния въпрос за отношението между битието и нищото, дошъл още от Парменид. Не за Вселената, а в постигането на началата на живота вижда изключителния метафизически проблем г-р Михаил Шивов (Унгарска академия на науките). Това

трябва да е една нова онтология на живота, концептуализираща единичното битие като нова онтологична единица, която да включи и живите същества в картината на битието, онтологията на нейната сингуларност преминава през три степенни семиотични фази: индексна, иконична и символна, така кохерентността на семиотичните категории и онтологичните фази дава подстъпите към ново обяснение на живота.

От фюзиса към етоса се конституира тематичният кръг на въпросите за диалога и човечността в съвременната епоха. Проф. г.ф.н. Владимир Градев (Софийски университет) дава великолепната формула на една „метафизика на диалога“, която е основната надежда да се разреши грандиозният цивилизационен и религиозен сблъсък, разтърсващ глобалното човечество през XXI век. В тази диалог най-важни са толерантността, разбирането на другия, зачитането на правото му да бъде различен, но и в това да се намери консенсусната, истински хуманна позиция на взаимната търпимост. Епископът на Карназия Христофорос продължава тази истинска метафизика на диалога и толерантността с призива да се преодолее фундаментализмът, превърнал се в „обесия от личния и консервативния опит“, който може да се открие във всеки един аспект на съвременния живот, там, където се защитава една теза, една мисия безогледно спрямо истинския хуманен принцип за търпимост и разбирателство.

Тук достигахме до въпроса за човешкия Аз, за това, което от метафизическа изначална гледна точка разбираме под личност, както доц. г-р Асен Димитров (ИИОЗ – БАН) я формулира – „персонална идентичност“. Според доц. Димитров обаче трябва да решим проблема за отношението на съзнанието, и по-точно съзнанието за Аз и тази персонална идентичност, което означава, че самите очертания на това съзнание за Аз се загубват в множеството менталности, а още по-интересно е решението, че така нашата идентичност се разтваря в една „универсална ментална откритост“, пред която изчезва страхът от смъртта, от загубата на личното Аз, така вкоренен в западната цивилизация.

Последен в раздела се очертава тематичният кръг, събрал изследователски решения върху платформата на виртуалисткия трансцендентализъм. Този концепт се разработва от Валентин Канавров в съвременната българска философия. В провокативния си текст доц. г-р Ивайло Димитров (ИИОЗ – БАН) проследява движението от традиционната метафизика към Кант и към виртуалисткия трансцендентализъм на разбирането за разсъдък и разум, като основни потенциални региони на познавателната парадигма в метафизиката. Те са разглеждани върху изключително широк спектър от докритически и критически съчинения на Кант, като така се разширява основата в трансценденталната типика на способностите – базова за всяко разглеждане на трансценденталната философия на Кант. Доц. г-р Кристиан Енчев (ИИОЗ – БАН) представя едно изключително интересно разширение на виртуалисткия трансцендентализъм чрез новото тематично поле на метафорите и оттук за „възможността на виртуалистски метаметафорики“. Виртуалисткия метафизичен преход от а priori към а posteriori се разглежда откъм неговата крайна точка в богатото навлизане във функционирането и историчността на метафорите, а така вече и като навлизане и конструиране на възможния опит. Докторант Невена Крумова (Югозападен университет) представя друго работещо поле – това на Ероса, като изгражда неговата транслираща, медираща позиция в една общометафизическа конструкция, за да се осъществи преходът в неговото движение към безусловното, „божественото“, овладявайки и екзистенциалната времевост на човешкото, а така и върху платформата на виртуалисткия трансцендентализъм да се демонстрира пълният априорен преход към трансцендентното. Гл. ас. г-р Силвия Кръстева (Югозападен университет) представя иновативно решение – със средствата на виртуалисткия трансцендентализъм: трансценденталната схема, да се очертае регионът на Кантовата трансцендентална способност за съждение и така да се демонстрира същинската ѝ работа и собствена съждителна схематика върху съвкупните условия на възможния опит като част от трансценденталната логика.

Вторият раздел – *Историко философски интерпретации*, започва с навлизане към наситено, емоционалнооцветено вътрешно преживяване на метафизиката, оценена от дълбочината на личното преживяване. Проф. г.ф.н. Лидия Денкова (Нов български университет) търси екзистенциално-граматичните измерения на метафизиката за съвременния човек, затова тук се среща с една екстатична, но и проблематична „похвала на метафизиката“ – възлова, критична точка, чрез която се самореферира не само живото философстване, но и съвременният човек търси „коренния си произход“ със събуждения отново призив на Лайбниц, който ни връща към „бездната на абсолютното познание“. Проф. г.ф.н. Нина Димитрова (ИИОЗ – БАН) представя едно критическо търсене: няма по-важна, по-екзистенциално насъщна задача пред „моцта на философията“ от овладяването на най-високия теоретичен хоризонт на метафизиката, който е единствено Онтология, „Биващото като биващо“, както постулира руският философ Борис Яковенко, и това трябва да е „новият трансцендентализъм“. Личният патос, страстта да се философства, се е отлял в екзистенциално-граматичния текст на проф. г.ф.н. Любомир Христов (Пловдивски университет). Текстът е посветен на една „изповедно-емблематична философия – смъртта“. Този екзистенциален ракурс изповядва граматичните търсения и несъгласия пред абсурдите на съвременността и ни призовава да мислим – будно, граждански, като абстрактни философи, разпрострели Декартовото *Cogito* към всеки един аспект от живота.

Отваряме и следващия голям тематичен кръг, обхващащ рефлексии и тематика, посветени на класическия немски идеализъм. Доц. г-р Георги Донеф (Югозападен университет) предлага новаторско разрешаване на един от най-заплетените казуси на трансценденталната логика на Кант – космологическите антиномии на разума. Така трансценденталната логика на Кант намира своята перспектива в поставянето на необходимите и най-важни метафизически въпроси на разума: трансценденталната диалектика да се разгледа в нейната „некласичност“ и да се снабди със същинско логически работещи основания. Доц. Донеф постулира основността на работата с логическото противоречие в един предметно-конститутивен план, „всичко логическо, като свободно от противоречие, основава обекта на мисленето“, така се достига до ново дефиниране на трансценденталната логика, като конституираща „когнитивния аспект на логическите форми“ и извличаща „инвариантни структури на мисленето“.

Проф. г-р Анджеј Пишлебски (Университет на Познан; посланик на Полша Германия) разглежда в цялост философията на немския идеализъм през неизменната нейна идеалистична насоченост към „централната роля на Абсолюта“, а така и за създаването на една „метафизика на абсолюта“, която трябва всъщност да даде решение за човешкото битие в света. Това, от една страна, е основата на морала, на истински етичeskото съществуване при Кант и Фихте, а от друга страна, при Хегел е „самосъзнанието на Бога, с чието условия е завършено съзнанието и на конкретните хора, които са свързани с общността на вярата“. Етичeskата тема в трансценденталното философстване на Кант продължава в изследването на проф. г-р Райнхард Хесе (Фрайбургски университет) с прехода от „царството на теоретичния разум“ към „царството на практическия разум“, но решен тук и сега, в ситуацията на глобализиращото се човечество, което трябва да отговори на въпросите: за необходимостта на истината, за интерсубективността – в съвместното коопериране и общност на хората, за базовите ценности на етиката с цел изграждане на „идеално общество, свободно от доминация, с равенство, свобода и солидарност за всички“. Проф. г-р Кирил Шопов (Великотърновски университет) заостря практическата проблематика върху паралелите между Кант и Достоевски в техните концепции за гържавата и правото. По оста „справедливост – суровост“ на наказанието се разгръща сравнението между Кант и Достоевски, проф. Шопов извежда „общ корен“ на техните идеи от „библейската традиция“ – един паралел, който всъщност конституира нов тематичен кръг и иновативен прочит и в кантознанието, и в българската рефлексия върху философските възгледи на Достоевски.

Пълния текст четете в сп. „Философия“, кн. 2

Из историята на българския иредентизъм в края на XIX в.

*Откъс от „Към историята
на Българското тайно революционно
братство в Турция (1897 – 1899)“*

Тодор Радев

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Специфичен проблем в неграта на българския иредентизъм в края на XIX в. е опитът на т. нар. „екзархийска партия“ в Солун за изграждането на нова организация, дублираща Българските македоно-огрински революционни комитети (БМОПК). Идеята има своята предистория в очерталия се към началото на 90-те години на XIX в. антагонизъм между поредните „стари“ и „млади“ в останалата в пределите на Османската империя част от българската нация. Външна фасада на ескалиращите противоречия от този вид в Солун са различните гледни точки към централистичната политика на екзархийския Училищен отгел и борбата между еволюционистите и революционерите за овладяване на местното общинско ръководство.

Пионер в проучването на конфликтите между „революционери и църковници“ сред македоно-огринските българи в края на XIX в. е Христо Силянов. Неговият авторитет на историк и участник в изследваните революционни акции налага траен историографски стереотип в тази сфера. В специализираната историография най-обстойният и качествен анализ на проблемите, свързани с възникването, развитието и разформироването на т. нар. Българско тайно революционно братство в Турция (БТРБТ), е дело на Константин Пангев. Важен принос на този изключителен наш изсле-

Заглавието е на редакцията

www.history.azbuki.bg

Главен редактор
Проф. д-р Пламен Митев
E-mail: plamdm@abv.bg

Редактор
Д-р Албена Симова
0889 88 21 83
Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71
E-mail: history@azbuki.bg

Съдържание на сп. „История“, кн. 3/2016:

ПОГЛЕД НАД БАЛКАНИТЕ

Към историята на Българското тайно революционно братство в Турция (1897 – 1899) / *Тодор Радев*

Защитник на българите ли е Достоевски? / *Славей Котова*

ЦИВИЛИЗАЦИОННИ ГРАНИЦИ

„Арабски“ ранносредновековни мечове в днешните български земи / *Самуил Камбуров*

Княз Леополд Сакс-Кобургски (1790 – 1865) – родословие и начална дейност / *Светла Глушкова*

Операция „Надолни“ и съветско-германските отношения (януари 1933 – юни 1934) / *Самуил Шивачев*

ЮБИЛЕЙ

Ad multos annos, учителю! Георги Н. Николов на 60 години / *Силвия Аризанова*

РЕЦЕНЗИИ И АНОТАЦИИ

София и балканската модерност / *Мира Маркова*

ХРОНИКА

За историята – с любов... X юбилейна олимпиада по история и цивилизация / *Красимира Табакова*

Карлово в годината на Васил Левски / *Дора Чаушева*

довател на българското националноосвободително движение в Македония и Одринска Тракия след Берлинския конгрес е уточняването на хронологическите граници, в които БТРБТ развива своята дейност (март 1897 – септември 1899 г.). Раждането на новата конспиративна организация в Солун през март 1897 г. е документирано в нейния устав. Конкретният факт насочва към две събития, предшестващи създаването на БТРБТ – обявения дуел между учителите Благой Димитров и Константин Ангелов и бунта на учениците в българската мъжка гимназия „Св. св. Кирил и Методий“.

В архива на Българската екзархия са съхранени множество автентични документи за различни противоречия между българските учители в Солун. Описаните персонални сблъсъци често са следствие от противоположните гледища по дилемата „революция или революция“, дискутирана сред българската интелегенция в Македония и Одринско като актуален ирредентистки проблем. Според спомените на Иван Гарванов повод за конфликта между учителите Благой Димитров и Константин Ангелов е някакво спречкване при организираната от учителите театрална постановка, приходите от която били предназначени за българската община в Солун. Изворовите данни показват, че има основания действията на двамата учители да се свържат с противопоставяне, произтичащо от принадлежността им съответно към революционната организация (БМОРК) и „екзархийската партия“. През януари 1897 г. Константин Ангелов обявява дуел на опонента си, а колегите му Иван Гарванов и Христо Тенчев стават негови секунданти. При това предизвикателство учителите Георги (Гьорче) Петров, Христо Коцев и Атанас Багев поемат ангажимент да бъдат секунданти на Благой Димитров. Обстоятелствена информация за планирания дуел има в кореспонденцията на временно изпълняващия длъжността директор на Солунската българска мъжка гимназия Анастас Наумов с Училищния отдел на Екзархията в Цариград.

Несъстояният се дуел катализира радикалните настроения сред българските гимназисти в Солун. Така се стига до ученическият бунт в гимназията „Св. св. Кирил и Методий“, който първоначално има спонтанен характер. Впоследствие бунтът е поощрен от Гьорче Петров и други членуващи в БМОРК учители, които използват създалата се ситуация с намерение да наложат избора на нов гимназиален директор, подходящ за националнореволюционната кауза. Според версията на Гьорче Петров намесата му била предизвикана от намерението на управляващата гимназията Анастас Наумов да повика турската полиция за усмиряване на разбунтувалите се ученици. „Наумов се свести – отбелязва в спомените

си видният националреволюционер, – и не направи това. И в учителския съвет, като искаха да решат пак полицията да се вика и пр., аз се възпротивих. Лазаров (началникът на екзархийския Училищния отгел Никола Лазаров – Т. Р.) гоиде и добре се държа – по-либерален се показва и умно послуша“. Отражение на тези екстремни събития е изпратеното до екзарх Йосиф писмено сведение на поелия временно управлението на гимназията Васил Градинаров с дата 6 март 1897 г. „Във всеки случай – пише Градинаров, – след потресенията, които изпита гимназията от 7 февруари до 3 март, необходимо е по-скоро изпращането на титулярен управител на гимназията, и то според моето схващане на работите човек, чужд от партизанските страсти и нов за солунското общество, за да може благополучно да се свърши учебната година“.

В този контекст най-логична изглежда хипотезата, че непосредственият подтик за групиране на учителите от „екзархийската партия“ в паралелна на БМОРК структура са катаклизмите в Солунската българска мъжка гимназия, предизвикани от активната революционна пропаганда сред учениците. Спомените на Ив. Гарванов представят най-автентично преките и косвените причини за ученическия бунт, неговото развитие и конфликтите между гимназиалните учители по това време. Като очевиден и активен участник в събитията, той изтъква възникналата опасност опитващите се да съхранят училищната дисциплина учители да бъдат малтретираны от „разгащилите“ се гимназисти. „Уроците на Благой (уволнения заради случая с несъстоялия се дуел Благой Димитров – Т. Р.) – колоритно описва Гарванов атмосферата в гимназията, – ги взехме аз и Тенчев. Ала учениците се заканваха, че ще ни хвърлят през прозорците, когато влезем в клас. Тенчев по се боеше. Реших се сам да влезе в клас; с револвер бех дошел.“ Показателни за задкулисните движещи сили на метежа са новоиздирените сведения от епистоларната кореспонденция на учителя Христо Тенчев, който е сред учредителите на Тайното братство. В писмо до ръководния член на софийския Върховен македонски комитет (ВМК) Христо Станишев с дата 2 март 1897 г. представителят на „екзархийската партия“ в Солун изтъква, че чрез направлявания от Гьорче Петров ученически бунт революционерите имали за цел отстраняването на Ан. Наумов от управлението на гимназията. Впоследствие неговата оставка трябвало да предизвика отстраняването от ръководството на екзархийския Училищния отгел на Никола Лазаров и Васил Кънчов, заклеймявани от БМОРК като главен негативен фактор по въпроса за назначаването на революционери като учители в Македония и Одринска Тракия. „Това са думи на един от тези партизани (дейците на солунския Централния комитет на БМОРК – Т. Р.) – пояснява Хр. Тенчев с възмущение и силно изразено пристрастие, – а не мои или измислени от някого. Говорил ги е учителят Г. Петров (човек мизерен, демон на злото, човек без човешки идеали и стремления, пияница, пезевенк, башлия и всичко лошо, което може да се каже) на учителя Ив. Гарванов, човек, в честта на когото винаги може да се вярва.“ Писмото представя дейците на БМОРК като „тъмни хора“, които си служат със свещени думи за постигането на егоистични и партизански цели – привличане на повече хора в комитетската структура, събиране на пари и овладяване на общините, неделните училища и училищните настоятелства. Хр. Тенчев обосновава мнението си, че органите на Екзархията нямат вина за бунта в гимназията, но впоследствие пристигналият по този повод в Солун началник на Училищния отгел Н. Лазаров е допуснал сериозна грешка. „Аз и моите другари Гарванов, Ганов, Колушев, Градинаров, Десковски – пише Тенчев, – се борихме не за Наумова, не за Ангелова (инициатора на обявения дуел Константин Ангелов – Т. Р.); нашата борба бе за закона, за принципа на забедението. Нашето желание бе да запазим пред учениците и народа честта на забедението и неговото началство от позора, който му готвеха тъмните хора с нечестните си средства. Но успяхме ли да направим това? Не, защото началникът Лазаров излезе баба, даже баба, по-страхлива от всякаква баба. Той остави учениците ненаказани, изпъди Наумова, изпъди Ангелова и изпъди из пансиона Колушева. Това е то решението на въпроса и утре гимназията се отваря. Как ще гледаме ние

тези буйстващи ученици? На какво се обръща тази гимназия? Какво ще приготвява тя за в бъдеще? – разбойници и развалени хора, нищо друго. Аз и моите гругари не подадохме оставки, за да не станем причина за затварянето на горните класове. Бъдещето ще покаже кой е прав и кой крив.“

В спомените си Иван Гарванов изтъква гледището на учителите от „екзархийската партия“ за основните причини, предизвикали създаването на Тайното братство – крайното партизанство на Централния комитет на БМОРК (действието на революционерите за овладяване на българската община, ръководството на мъжката и девическата гимназия и неделните училища в Солун), прилагания върху заможните българи революционен терор при събирането на парични средства за националореволюционната кауза, подозренията в злоупотреби с тези пари, нарушената до крайност дисциплина в Солунската мъжка гимназия поради активната революционна пропаганда сред учениците. Председателят на БТРБТ посочва имената на 10 от 14-те учредители – Иван Гарванов, Христо Тенчев, Йосиф Конгов, Димитър Мирчев, Недялко Колушев, Анастас Наумов, Христо Ганов, Антон Стоилов, Димитър Апостолов, Андрей Весов. Публикуваните в електронен вариант кратки спомени на Йордан Самарджиев (съхранявани в частния архив на фамилията) представят пропуснатите от Ив. Гарванов учредители – Константин Самарджиев (баща на Й. Самарджиев), Йордан Тренков, Илия Крапчев и вероятно един от братята на солунския banker Йосиф Конгов (Дамян или Григор). Тези имена свидетелстват, че инициативата на учителите от „екзархийската партия“ за създаване на паралелна на БМОРК конспиративна организация е подкрепена и финансирана от представители на формулата се в Солун местна българска буржоазия. Уставът на БТРБТ, цялостно анализиран от К. Пандев, представя една типична за онова време революционна терминология и конспиративни закони. Преобладаващото в историографията мнение, че Тайното братство използва тенденциозно революционната фасада в полза на екзархийската еволюционистка перспектива, се нуждае от известни корекции. Изповядваната от БТРБТ идеология, в отличие от идеите на БМОРК, показва стремеж към въздържаност от въоръжена борба срещу органите на османската власт поради опасение, че директният сблъсък с Високата порта ще предизвика унищожаване на Екзархията и съществуващи репресии над българите в Македония и Одринско. Тайното братство се стреми да насочи революционната активност на македонските българи предимно срещу сръбската национална пропаганда. Изтъкната е необходимостта при екстремални ситуации да се даде въоръжен отпор срещу практикуваното от БМОРК насилствено събиране на пари и да се работи за ограничаване на революционната пропаганда в екзархийските училища. Дейците на Тайното братство са на мнение, че масовото въоръжаване на българското население носи голям риск от разкрития и тежки удари върху българската кауза в Македония и Одринско. Те възприемат тезата на солунската „екзархийска партия“ за решаващата роля на българската армия, която в подходящ момент ще навлезе във вилаетите и ще снабди местните българи с оръжие и боеприпаси. Освен в Солун, където е централното ръководство, БТРБТ изгражда свои активни подразделения в Прилеп, Велес, Сяр и Ахъчелебийско (Смолянско). Тайното братство издава хектографирания в. „Борба“ и проектира създаването на нелегална печатница в Солун.

Българската историография, изследваща македоно-одринската проблематика, все още не е представила убедително становище по въпроса за евентуалния външен подтик за учредяването на Тайното братство. Формулирани са мнения, подозиращи ръководната роля на Екзархията, българското търговско агентство в Солун или софийския ВМК. Тези хипотези, основаващи се предимно на сведения от мемоарните извори, подхранват тенденциозните историографски конструкции на македонистката Скопска школа, клеймяща БТРБТ като един от продуктите на „великобългарския шовинизъм“. Еманация на това пропагандно направление е монографията на Александър Траяновски, третираща проблемите в отношенията между Българската екзархия и македонското националноосвободително движение. За него няма съмнение, че Тайното братство е създадено от Екзархията и ВМК, които в случая

действали като специфични националистически органи на българската гържава за превземане на ВМОРО и бъдеща генационализация и асимилация на „македонския народ“.

Според К. Пандев създаването на БТРБТ е внушено от Екзархията. Това твърдение на авторитетния изследовател обаче не е защитено с убедителни изборови доказателства. Становището му вероятно се основава на обстоятелствата информацията в спомените на двамата от най-видните противници на Тайното братство – Гьорче Петров и Христо Татарчев. В съхранените документи в архива на Българската екзархия няма индикации за нейна пряка или косвена инициатива в тази посока. Логично е при това положение да се заостри вниманието към сведенията на Иван Гарванов за неговите срещи в Екзархията при посещението му в Цариград през лятото на 1899 г. – около месец преди последвалото разформироване на БТРБТ. Тази част от неговите спомени, прецизно стенографирани от проф. Любомир Милетич, традиционно се експлоатират, за да се подчертае, че заявената от екзарх Йосиф цел на Екзархията е сведена до стремеж за повече властици и „нахвърлянето“ в Македония и Одринска Тракия на българска интелигенция, която впоследствие сама да намери най-подходящия вариант за успешен български иредентизъм. Специализираната историография не е обърнала достатъчно внимание на цялостния текст, който има пряко отношение към въпроса за евентуалната роля на Екзархията при създаването на Тайното братство. „На два пъти – отбелязва Гарванов, – говорих с екзарха. Той нито одобряваше действията на Ц. К. (Централния комитет на БМОРО в Солун – Т. Р.), нито се чувстваше силен да се бори с него, като се оправдаваше, че Ц. К. бил поддържан от правителството и княза. Съществуването на Братството като че ли не беше неприятно на екзарха, но той беше слаб да му укаже какво и да е съдействие. Екзархът сам се лъжеше, че скоро щял да се разбере с правителството (правителствения кабинет на Димитър Греков – Т. Р.), за да вземе мерки против него (против Централния комитет – Т. Р.). Чиновниците от Екзархията имаха по-голямо желание да подкрепят Братството, особено Селджобалиев (главният екзархийски счетоводител Костадин Селджобалиев – Т. Р.). Даже когато стана дума за пари, казаха, че може да се направи нещо в туй отношение. Аз разбрах, че екзархът и чиновниците му говореха само думи. Излязох с убеждение, че Екзархията няма никакъв план за своята дейност в Македония.“ Тези сведения показват, че чрез повикания в Цариград председател на БТРБТ екзарх Йосиф и другите висши служители от Училищния и Църковния отдел на Екзархията вероятно за пръв път са цялостно осведомени за организацията, гързнала да оспори революционния монопол на БМОРО сред останалите под османски ярем българи. Призоваването на Ив. Гарванов по всяка вероятност е свързано с изострения по това време конфликт между двете паралелни структури на българския революционен национализъм в Европейска Турция. Епистоларната кореспонденция между председателя на Тайното братство (с псевдоним „Атила“) и Константин (Кочо) Аврамов (с псевдоним „Боздагски“) създава впечатление, че разговорите на Ив. Гарванов в Цариград са проведени скоро след мисията на поручик Любомир Стоенчев (пратеник на ВМК), който ултимативно налага на Училищния отдел на Екзархията съставения от Централния комитет на БМОРО списък с желаните учителски назначения в Македония и Одринско за учебната 1899 – 1900 г. „От Цариград – пише Ив. Гарванов до К. Аврамов, – бях изнесъл много лоши впечатления. Всички, освен екзарха, се бяха уплашили от заплашванията на комитета и бяха готови на всевъзможни отстъпки, ако екзархът би се съгласил. Въобще екзархийските големци искат да са и са прости сеурджии на работите и гледат да има мир на всъде, за да могат да си преживяват като чиновници-кукли. Инициативата от тях не чакай.“ Председателят на БТРБТ очевидно е крайно разочарован от нежеланието на Екзархията да застане твърдо на позицията на ръководената от него организация. Тези изборови данни са косвено доказателство, че въпреки допирните точки между солунската „екзархийска партия“ и БТРБТ тази конспиративна организация не е иницизирана от висшите органи на Екзархията. В същото писмо на Ив. Гарванов личи неговото огорчение от

мнението на повечето екзархийските чиновници в Цариград за необходимостта от помирение между БТРБТ и БМОРК. Той констатира, че само екзархът бил готов да започне „някаква борба, почти съвсем неясна и неформулирана в главата му“. При това положение едва ли е случайност обстоятелството, че в дневника си екзарх Йосиф не е включил сведения както за Тайното братство, така и за своите разговори с Ив. Гарванов през лятото на 1899 г. Този факт контрастира с наличните в същия високостепенен исторически извор множество данни за ВМК, БМОРК и мисиите на Гьорче Петров и други представители на българския революционен национализъм в цариградската резиденция на Екзархията.

Тезата за водеща роля на българското търговско агентство в Солун при създаването на Тайното братство отново има за база подозренията на Гьорче Петров и Христо Татарчев. Вигните ръководители на БМОРК обаче не посочват конкретни доказателства. Те се обосновават с деклариранията от търговския агент Атанас Шопов позиция, насочена срещу опасния за Екзархията и дипломацията на Княжество България радикализъм на революционерите. Вероятността дипломатът да е инициатор за изграждането на БТРБТ, се опровергава от факта, че той пристига в Солун като титуляр на откритото българско търговско агентство на 13 април 1897 г. – около месец след създаването на новата организация. В съхранените негови рапорти, в които личи перфектна дипломатическа осведоменост, подробно са описани положителните и негативните страни от дейността на БМОРК, но информация за възникването и началното развитие на Тайното братство липсва. Неслучайно в спомените си Ив. Гарванов подчертава: „Шопов, като агентин в Солун, нищо не знаеше за Братството“. Първите сведения на Ам. Шопов за съществуването на БТРБТ се съдържат в неговия доклад до министър-председателя и министър на външните работи К. Стоилов от 26 септември 1898 г. „Като виждаше гибелните постъпки и осъдителни дела на организацията (БМОРК – Т. Р.) – отбелязва търговският агент, – солунската интелигенция, учители и търговци, още преди две години тури началото на втора една организация, главната цел на която е да противодействува на всички опасни и разрушителни действия от страна на когото и да било и сее в населението дух на самосъзнание и съживяване. Главатарите на тая организация са учителите Гарванов, Наумов (директор в Сяр), Мирчев, Кусев, Тенчев и пр. учители и търговците Самарджиев (книжар), Конгов и пр. търговци. Тая организация има клонове вездe в Македония. В последно време тя заяви на водителите на първата организация да престанат изпращанията на заплашителни писма до българските първенци, защото иначе авторите им ще срещнат револвера на втората организация. По тоя начин събирането на пари със заплашвания малко попристана в града.“

Пълния текст четете в сп. „История“, кн. 3

Проблемът за изследователското обучение

Откъс от „Изследователско обучение
в академична среда
(Научно-теоретична рефлексия)“

Румяна Неминска

Тракийски университет – Стара Загора

1. Съвременният контекст на изследователското обучение

Актуалност

Проблемът за изследователското обучение, като условие за развитие на изследователски педагогически компетентности у студентите, е предизвикателен за научно разглеждане със своята назряла актуалност в съвременното българско образование. Въвежданите реформи във всички нива и йерархии на българското образование насочват педагогическата наука и практика към един нов подход за разглеждане и опознаване на проблемите. Подход, който се основава на методическия плурализъм, на интердисциплинарност и глобалност, който се позовава на активното и интерактивното учене, но отчита и индивидуалността на личността и изявените/скрити заложиби. Такъв научно-теоретичен и практически подход, който приема и насърчава изявата на различната обоснованост, отхвърля императивността и подкрепя изследователското откритие. Този научно-теоретичен и практически подход, приеман като обща позиция за провеждане на познанието, обучението, образованието (Radev, 2005), тук се назовава изследователско обучение.

В цялост проблемът за изследователското обучение не е непознат в областта на педагогичес-

Заглавието е на редакцията

www.pedagogy.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д-р Емилия Василева
E-mail: embavassi@abv.bg

Редактор

Любомира Христова
0889 22 12 15

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: pedagogy@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Педагогика“, кн. 5/2017:

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ПРОНИКНОВЕНИЯ

Реалното и виртуалното в музейното образование – върху примера на една реализирана образователна програма / *Вася Делибалтова*

Изследователско обучение в академична среда (Научно-теоретична рефлексия) / *Румяна Неминска*

Аспекти на взаимовръзката между игра и учене / *Боряна Иванова*

120 ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО НА ЛЕВ СЕМЬОНОВИЧ ВИГОТСКИ

Принос в психологията на творчеството (120 години от рождението на Лев Семьонович Виготски) / *Любен Десев*

Избрано

Лев Семьонович Виготски – психолог и на ХХI век (по случай 120 години от рождението му) / Любомир Георгиев

ЧУЖДЕСТРАННИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

Anxiety of Students Preparing for the University Entrance Exam towards Math Lessons / Yildirim Bayazit

Искусство в жизни людей (образовательная программа по изобразительному искусству) / Гульнар Омарова

ДОКТОРАНТСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

Един поглед към игровите технологии в педагогическия контекст / Валентин Атанасов

СПОДЕЛЕН ОПИТ

Лятна академия за ученици (VI – VIII клас) – една идея за реализиране на неформално образование по биология / Иса Хаджиали, Явор Киряков, Александър Милушев, Диана Колева

Ролята на интерактивните методи на обучение за образователното направление „Конструиране и технологии“ в детската градина / Румяна Русинова

Подобряване на качеството на образованието в средишните училища чрез въвеждане на целодневна организация на учебния процес / Таня Мишева

НОВИ КНИГИ

Нова и полезна книга / Йонка Първанова

Приносен труд към методиката на обучението по български език и литература в началното училище / Даниела Йорданова

Едно фундаментално интегрално изследване на ролята на образованието за развитието на ноосферния интелект / Незабравка Христова

ките науки. С развитие на обществото потребностите, целите и актуалните въпроси, които се решават чрез образователната система, се променят. Днес идеята за изследователското обучение има свои практико-приложни проекции към иновативното преподаване, към подходите и стратегиите за проблемноориентирано обучение, към цялостната конструктивистка теория. Ето защо в настоящата статия изследователското обучение се разглежда като прагматичен иновационен модел, отговорящ на съвременните проекции и разбирания от научната общност за развитие на креативност, критическо мислене, трансверсални умения и компетентности в областта на преподаването и ученето в академична среда.

С приемане и въвеждане от 01.08.2016 г. на Закона за предучилищното и училищното образование се очертават иновативни полета, които са нормативни опори и рефлексии към качеството на висшето педагогическо образование, а оттам и към изследователските подходи, методи и технологии на обучение в академична среда. Още в очертаване на целите (чл. 5) се откриват важни за настоящата статия нормативни изисквания: придобиване на компетентности за прилагане на принципите за устойчиво развитие; формиране на устойчиви нагласи и мотивация за учене през целия живот; придобиване на компетентности за разбиране на глобални процеси, тенденции и техните взаимовръзки. В новия закон се регламентира система от понятия, която основополага редица бъдещи рефлексии към академичното преподаване.

Регламентират се:

– *образователна иновация* – „иновативност и ефективност в педагогическите практики и в организацията на образователния процес въз основа на научна обоснованост и прогнозиране на резултатите от иновациите“;

– *иновативно училище* – „училища, които постигат подобряване на качеството на образованието, като разработват и въвеждат иновативни елементи по отношение на организацията и/или съдържанието на обучението; организират по нов или усъвършенстван начин управлението, обучението и учебната среда; използват нови методи на преподаване; разработват по нов начин учебно съдържание, учебни програми и учебни планове“.

В този смисъл, реална необходимост и актуална проекция към качеството на висшето педагогическо образование и академичното преподаване стават разработване и утвърждаване на надеждни иновативни матрици за технологично обезпечаване на процеса на образователната иновация и развитието на жизнено иновативно училище.

Защото прилагането на различни иновационни модели в образователното пространство се отразява неминуемо върху методите, формите, ресурсите и начина на организиране на учебно-възпитателния процес. Като продължение на тази промяна, неминуемо се налага и *промяна в технологиите чрез прилагане на информирани и технологичен избор* по отношение на организацията на учебната дейност, позволяваща разгръщане на творческата активност на учителите и учениците. Въвеждането на нови учебни програми в българското училище пряко рефлектира върху начините на подготовка на студентите педагози. Изследователското обучение е предпоставено от новаторските подходи, имплицитно заложили в тях – дейностноориентиран, интердисциплинарен, ситуативен и др. Дейностните перспективи в учебните програми на начален етап ориентират академичната подготовка на студентите към организиране на такава учебна изследователска среда, в която да се развиват педагогически умения за прилагане на изследователския подход към новото учебно съдържание. Защото нова тенденция в методическите разработки на учебното съдържание са именно вариативността и възможността за организиране на среда за изследователско учене на учениците; за развитие чрез учебното съдържание на научна грамотност. В този смисъл, актуалната значимост на изследователското обучение се разглежда като творческо търсене на субектите в образователния процес, изразено посредством анализ на проблем, хипотези за неговото решаване и познавателна рефлексия спрямо резултатите и процеса на познание.

2. Същност на изследователското обучение в академична среда

Основно ядро в изследователското обучение е изследователският подход, чрез който се надграждат и развиват редица методи, умения, практики, които същност систематично организират и съставляват същността на изследователското обучение.

Според Савенков (Savenkov, 2004) в основата на изследователското обучение лежат три основни фактора: изследователско поведение, изследователски (продуктивни) методи, изследователско обучение. Изследователското поведение се разглежда като:

- поведение, насочено към намаляване причините за несигурност;
- поведение, насочено към търсенето и придобиването на нова информация;
- фундаментална форма на взаимодействие в реалния свят, насочена към знания (Poddyakov, 2006).

Изследователското поведение, изградено върху познавателна активност на субекта, и зададеният контекст поражда мотива за изследователска дейност. Тя е пряко съотнесима с изследователските умения, като фактори за успешното ѝ реализиране. За развитие на изследователски умения е необходима целенасочена образователна среда, в която учещият се субект да развие личностни умения за: извеждане на изследователски проблем; разработване на хипотези; наблюдение, експериментирание и формулиране на понятия. Формирането на подобни умения изисква релевантни продуктивни методи, които организират не само среда, но и развиват изследователската мотивация у личността на обучаващия се. Такива методи според характера на познавателната дейност са: проблемно изложение на знанието; евристичен и изследователски метод, репродуктивният метод – като граница между майсторството и творчеството (Skatkin, 1984; Lerner, 1981). Класифицирането на репродуктивните методи в достатъчна степен разкрива същността на изследователското обучение:

- проблемен метод – метод за самостоятелно овладяване на знания, основан на творческата познавателна активност на обучаващия се субект. Технологията включва: създаване на проблемна ситуация; формирането на проблем и хипотеза за тяхното решаване; анализ и прилагане на резултатите в нови проблемни ситуации;
- ситуационен метод – основава се на въвеждането на студентите в проблемна ситуация, като задачата е свързана с разбиране, вземане на решения, предвиждане на последствията от това решение, намиране на други възможни решения;

Избрано

– микропреподаване – творчески метод на обучение, свързан с анализ, коментар и оценка на фрагмент, записан на видеоматериал.

Представените в краткосрочен репродуктивен метод очертават изследователското обучение като специален подход към процеса на преподаване и учене, изграден на основата на уменията за самообучение. Основната цел на изследователското обучение е развиване на умения у студентите за самостоятелно, творческо, личностно и професионално развитие; умения за конструиране и въвеждане на продуктивни методи в собствената си учебна практика.

Друг аспект на изследователското обучение е концептуализирането му като умения за разбиране и прилагане на научни концепции и методи при разрешаване на определен познавателен проблем (Bell, Urhahne, Schanze, Ploetzner, 2010). Това разбиране пряко кореспондира с концепцията за развитие на научната грамотност, така че, учейки се да мислят научно, студентите да разбират взаимоотношенията между теория и доказателства. Развитието на научната грамотност като рамка на изследователското обучение ангажира студентите към активно теоретично обследване, решаване на проблеми и вземане на решения, определени в смислени контексти. Научната грамотност, като част от целепологането в изследователското обучение, е свързана с разбирането ѝ като:

– система от основни научни знания, пътя за тяхното придобиване и развитие на способност за творческото им използване;

– по-високо таксономично умение за описване, обясняване и предвиждане на явления и контексти;

– високо таксономично умение за използване на научните знания за поставяне на въпроси, формулиране на изводи, основани на доказателства, разбиране и решаване на проблеми.

Изследователското обучение в академична среда има за цел да предостави методика за формиране на умения за успешно прилагане на изследователски подход в контекста на научната грамотност. Методическата рамка на изследователското обучение може да се организира в следните нива.

I ниво – начална научна грамотност. В него студентите разпознават понятия, запознават се с научни концепции, обясняват.

II ниво – функционална научна грамотност. Студентите разбират научните концепции и могат да ги съотнесат към определен контекст.

III ниво – структурна научна грамотност. Студентите развиват лични отношения и се интересуват от изучаването на различни научни концепции.

IV ниво – многофакторна научна грамотност. Студентите разбират мястото на науката, разбират взаимодействието между науката и развитието на обществото и концепциите.

Пълния текст четете в сп. „Педагогика“, кн. 5